

cap a València, passà una gran tempesta que va desviar el vaixell; i quant va tornar la bonança, al cap de tres dies, que ni havien pogut menjar, *lo nauixer, qui havia nom En Bernat Ponç, de la ciutat de Barcelona, dix a un mariner que muntàs en l'arbre, que terra devien veer. E el mariner muntà sus e mantinent viu lo Toro de Menorca*. Mossèn Antoni Pons¹⁹ transcriu un document de l'any 1309: *Del feyt del Pabordre de Manorcha que puscha metre Capelà a sancta Maria destoro*. «Fixem-nos —diu mossèn Salord—²⁰ que aquest document diu *destoro* (o d'Es Toro) amb la forma de l'article *es* i tot. Açò creim que demostra que tot dient El Toro, el nostre poble hi ha vist sempre, no una sola paraula formada per l'article aràbic i un substantiu, *Altoro*, encara que així aparegui escrit de vegades, sinó del nostre article i el nom que ha vingut a ésser propi de la muntanya principal de l'Illa.» Però hi ha una cita molt més vella; E. Lourie²¹ registra *sancte Marie de Toro*, l'any 1290, fent notar que la muntanya està clarament associada al culte a la Mare de Déu en aquesta data.²²

Posteriorment trobam altres grafies: *Toro*, *Thoro*, *Thorono* i *Torono*, sempre referint-se a la capella de *Sancte Marie*,²³ l'any 1348. Rosselló Vaquer²⁴ cita *podii de Torono* l'any 1452.

Sens dubte mossàrab i d'origen pre-romà, segurament amb el significat de 'turó, muntanya, altitud'. El mateix català *turó* és d'origen pre-romà i significa el mateix, i es continua en el gascó *turoun*. Veg. ara a l'article *turó* del *DECat*.

TORRALITX (Llucmajor, Mall. 38, g-4

Gran sementer de la vasta possessió de s'Aguila. Segurament s'ha d'identificar amb l'*Alqueria Otrollaritx* (*Llibre del Rep.*, f. 17r, Busquets 738) i en el còdex de l'ACA (Bofarull 160) figura com a *Alcharia Attrallaritx*: en tots dos, predis de cinc jovades, i incloses dins l'immens districte de *Montuberi*. Entre les possessions veïnes notem, immediatament abans, *Fontitx*, *Gomera*, i *Pinna*, i les següents són *Benicomparat*, *Rahal algar*, *Xabor*, *Ra-*

19. Mn. Antoni PONS I PASTOR, *Constitucions e ordinacions ael Regne de Mallorca* (segles XIII-XV), vol. II (Palma de Mallorca, Imp. Guasp, 1934), 45.

20. Josep SALORD I FARNÉS, *El Pariatge fet pel senyor rei En Jaume sobre la Pabordia i rectories de Menorca segons la còpia del «Llibre Vermell»* (Ciutadella, Imp. Alès, 1961), p. 208.

21. Elena LOURIE, *La colonización cristiana...*, p. 162.

22. *Ibid.*, nota 134.

23. *Fontes Rerum Balearium*, I, 131, 136, 137 i 138.

24. Ramon ROSSELLÓ VAQUER, *Llibre del notari de Ciutadella Jaume Riudavets, 1450-1453* (Menorca, Consell Insular, 1982), p. 12.